

TALASSONÍMIA DE LA MAR DE CAPDEPERA

Francesc Canuto Bauçà

El propòsit d'aquest treball no és altre que donar a conèixer els noms dels indrets submarins localitzats a la plataforma continental situada entre la costa de Mallorca i la de Menorca, on tradicionalment els pescadors de Cala Rajada han practicat diverses modalitats de pesca.¹ El recull l'efectuarem en la dècada dels noranta mitjançant enquestes als vells patrons del nucli mariner de Cala Rajada. El treball que present, doncs, és una recopilació dels noms de les contrades submarines i de la densa xarxa d'alineaments —les senyes— utilitzats per localitzar els caladors. Evidentment la talassonímia aquí exposada no és tota la de la plataforma continental, ni d'un bon tros, hi manca l'aportació del cabal onomàstic de les comunitats marineres dels molls d'Alcúdia i Pollença, que ancestralment han treballat sobre la plataforma i han coincidit molts de cops a les mateixes pesqueres. Així mateix hi hem afegit unes notes sobre alguns noms populars de la flora submarina d'aquelles aigües i altres anotacions referents a la bestina. El treball es clou amb un apèndix referent a la transcripció d'una plagueta de pesqueres d'un patró de Cala Rajada.

1. LA TOPOGRAFIA SUBMARINA I LES SENYES

Ja hem dit en altres ocasions que la terminologia marinera mallorquina disposa d'un bon nombre d'apel·latius, indicadors dels diferents accidents submarins: barra, barbada, clap, clot, espès, fallat, fonera, fort, munt, placer, platja, trinxa, etc. Aquests indrets, on sol abundar el peix, són localitzats mitjançant un sistema visual d'enfilacions amb punts de la costa, que els pescadors anomenen *senyes*. Per localitzar una contrada submarina, els pescadors utilitzen dues senyes o enfilacions, la de *banda fora* i la de *banda terra*; la combinació d'ambdues línies convergents permet situar amb precisió el lloc de pesca, però serveix també per localitzar les formacions coral·lines, les algues calcàries (grenys, còdols, granissó, magranes, etc.), les àncores, els pecis o les roques que convé evitar per no destrossar l'ormeig, i sobretot serveix per fer la funció primordial per a l'home de barca: localitzar el capcer i llevar l'ormeig. Cal dir que aquestes

¹ Alguns d'aquests caladors tradicionals, situats davant la costa occidental de Menorca, eren visitats amb freqüència pels vells patrons calarajaders, els quals s'hi desplaçaven temporalment per capturar la llagosta. Vegeu: Canuto Bauçà, Francesc (2002): «Talassonímia de la mar de Ciutadella (Menorca).» *Societat d'Onomàstica, Butlletí Interior*, núm. 104-105, pàg. 99-110 [XVIII Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica, Maó i Ciutadella (Menorca) (22-24 de setembre de 2002)].

senyes únicament situen o localitzen un punt de l'indret; segons l'extensió o forma de l'accident submarí, se'n necessiten d'altres per poder calar el tomb de palangres, xarxes o la filera de nanses en la línia correcta i evitar les calades a l'arena. Tractarem a continuació, individualment, aquest sistema de senyes o enfilacions:

— *Banda fora*: és l'enfilació principal o coordinada mestra, s'anomena sempre en primer lloc i és la que dóna el rumb o l'orientació que ha de seguir l'embarcació. En el parlar mariner *fora* és sinònim de lluny, enfora de la costa. Quan la pesquera o el talassònim no disposa d'un nom s'individualitza utilitzant gairebé sempre la senya de banda fora: es Castell per l'Altar (Palma); la Marededéu per sa Cova (Felanitx).

— *Banda terra*: és l'enfilació secundària o secant, que situa el punt de la intersecció amb la línia mestra o de banda fora, i diu on s'ha d'aturar l'embarcació. Sempre s'anomena en segon lloc, i és sinònim de prop de la costa. No és utilitzada gaire en el sistema nominador de la talassonímia.

2. LES SENYES I L'OROGRAFIA

Les senyes utilitzades per localitzar les pesqueres de banda fora (molt allunyades de la costa) corresponen a punts destacats de l'horitzó (cims i colls) i a algunes construccions situades en aquests accidents, generalment de l'interior de l'illa. Pel que fa a les pesqueres de banda terra (prop de la costa), tot i que també utilitzen alguns punts destacats de l'horitzó, la gran majoria fan referència a punts que corresponen a l'orografia del litoral; d'aquests n'hi ha un bon grapat de referents a construccions (cases, casetes, antigues torres de vigilància costanera, fars). Aquesta nomenclatura utilitzada pels mariners pot coincidir o divergir amb la usual de la gent terrassana. De tot aquest garbuix de noms, recollits en el present treball, en farem una petita classificació, sense pretensions d'exhaustivitat:

2.1. Muntanyes i cims enlairats

Muntanya de Son Corb (Son Servera), Muntanya des Vidrier (Serra de Sant Jordi). Entre els punts enlairats més destacats hi trobam el Puig Major (1445 m), es Bou, nom donat al Puig de Massanella (1340 m), el Puig Tomir (1100 m), en Porrassar (486 m).

2.2. Els puigs

N'hi ha un bon grapat. Les formes d'aquests accidents són determinants en el sistema nominatiu dels mariners:

a) Formes agudes

N'Agullonat (294 m); sa Cuculla, és el Puig des Tres Termes (175 m) d'Artà, Capdepera i Son Servera; es Formigueret o es Formiguer, és el Puig des Tres Termes (360 m) de Sant Llorenç, Son Servera i Artà; sa Guieta (Son Servera); sa Mosquereta / sa Cuculla, ubicat devora sa Talaia (444 m) del Cap Pinar (Alcúdia); es Munt de Blat (Artà).

b) Formes antropomorfes

S'Homonet / s'Homo, al Morro de Ferrutx; s'Homonet, ubicat al Puig Negre de s'Heretat (225 m).

c) Formes arrodonides

Sa Beca, és na Penyal (220 m) de Sant Llorenç des Cardassar; es Collons de Boc / ses

Orelles de s'Ase correspon a tres putxets: es Picot, Puig de Son Sard i Puig de Son Pentinat, situats devora Fetget (Son Servera); es Panet i es Panet de Fora són dues eminències isolades situades al Cap Vermell.

d) Pedres o roques

Sa Pedra (Artà), Pedres des Puig Negre, Penya des Migdia (Alcúdia), ses Penyes.

2.3. *Les depressions*

Coll d'Albarca (Artà), Coll de ses Buines (Capdepera), Coll de sa Guieta (Coll des Vidriers), Coll de Marina (Capdepera), Coll des Verger (Artà), Collet des Faralló (damunt el Faralló de Cala Gat).

2.4. *Toponímia del litoral o costanera*

a) Topònims geogràfics

Hi són presents gairebé tots el caps importants: Cap des Freu o Cap de l'Agulla, Cap de Ferrutx, Cap des Pinar (Alcúdia, Son Servera), Cap Vermell, Punta des Castellàs, Punta de Cala Gat. Cala Moltó, s'Entrador, na Lliteres, en Turbà (punt d'almadrava), na Fellona (pesquera de la costa), Faralló de Cala Gat, Faralló des Matzoc i les Platges (s'Arenalet d'Albarca i Fontsalada).

b) Topònims antròpics

Construccions referents a les possessions, petites propietats rústiques i molins fariners: Can Patilla, Can Simoneta, Can Verga, sa Cova (possessió d'Artà), Son Tarrassa, Caseta des Verger, Caseta des Oguers, Caseta de s'Entrador. Molins de na Cabrona o molins de Can Font, Molí de ca s'Hereu, Molí de Banda Terra Son Corb (Son Servera). Corral de ses Cabres.

c) Indrets històrics

Són les antigues torres de vigilància costanera: Talaia d'Alcúdia, Talaia de Ferrutx i Torre des Matzoc (Artà), Talaia Vella i Talaia Nova des Cap Vermell, Talaia de Son Jaumell / es Telègraf, Torre Esbucada i la fortificació del Castell de Capdepera o les Cases des Puig. Es Primer Canó i es Segon Canó són dues prominències a la serra del Cap Pinar (Alcúdia) i corresponen a sa Penya Roja, antic punt d'artilleria dissuasiu de les incursions sarraïnesques. També esmentarem el Far de Capdepera, castellanitzat com a *faro* pels pescadors.

d) Hagiònims

L'Església (Sant Salvador, Artà), la Marededéu (Sant Salvador, Felanitx).

2.5. *Línies de l'horitzó*

Són fenelles o escotadures a la línia de l'horitzó de referència, visibles des de molta distància. A la serra del Cap Pinar (Alcúdia) hi trobam es Clot; ses Gafes, al Cap de Formentor (Pollença); i es Caire, a la Punta de Ferrutx (Artà).

2.6. *Altres*

El Puig d'Alpare és anomenat Carrossa, i Montuiri identifica el Puig de Randa; es Carbó és un punt situat abans del Cingle de s'Ermita de Betlem; sa Coa de sa Vaca és un altre punt ubicat a l'àmplia zona costanera de la Punta de Ferrutx coneguda com sa Vaca.

3. LA FLORA SUBMARINA. NOMS POPULARS

La coneixença de les distintes comunitats vegetals que conformen el fons submari és d'una importància cabdal per a l'home de barca. S'ha de saber interpretar o «llegir» el fons de les contradades submarines a través de les diferents espècies de la flora que sovint s'enganxen a l'ormeig. Aquest coneixement és fonamental, tant per localitzar l'hàbitat de les captures com per defugir els fons que poden ocasionar danys irreparables a l'ormeig. Els antics pescadors utilitzaven un escandall format per un plom de forma cònica d'un parell de quilograms la base del qual untaven amb saïm de xot, i d'aquesta manera diguem-ne «tàctil» exploraven el fons submari. En funció de la flora aferrada a l'escandall, localitzaven els biòtops aptes per a les diferents captures i, sobretot, evitaven les contradades sorrenques —la «plaja» dels pescadors—, on no s'agafa res. Vegem a continuació el nom popular d'algunes de les espècies de la flora submarina que ens varen lliurar els mariners de Cala Rajada. Els hem ordenat alfabèticament, al costat hi figura entre parèntesis el nom científic, quan ens ha estat possible identificar-los:

Avellanó (*Peysonnelia squamaria*)

És una associació d'algues roges *Peysonnelia* i algues calcàries del gènere *Lithophyllum*. En boca dels pescadors: «Avellanó, són com uns granets amb fulletes petites.» «Avellanó, marronenc, com a capulles d'aglà. Hi ha placers grans d'avellanó davant la plaja (s'Arenal, Palma).» «Avellanó, prop de sa Fonera (Cala Rajada).» «Hi ha avellanó des Cavall cap a Valldemossa, banda fora la barba» (Banyalbufar). «Davant la façana marítima d'Andratx és molt coneguda una carrera de bou anomenada la Carrera de s'Avellanó».

Herbacol (*Laminaria rodriguezii* Born.)

Espècie exclusivament mediterrània, molt abundant a les illes Balears. Fa el nom científic del naturalista menorquí que la va descobrir, Joan Joaquim Rodríguez Femenias (1839-1905). A Menorca és coneguda com a fulla de col. Ultrapassa els 80 cm de llargària i la fulla, de color verd fort, té una amplària de 20 a 30 cm. Viu entre 50 i 60 brases de profunditat i pot arribar fins als 150 m. L'herbacol és conegudíssima per totes les comunitats marineres del territori insular. Les laminàries formen praderies molt extenses, que són l'hàbitat, entre d'altres espècies, de llagostes, molls, quissones, cap-roigs i serrans. Els pescadors utilitzen el substantiu 'tall' per identificar la barba o començament de les praderies d'herbacol. Hom diu el Tall de s'Herbacol. Són molt coneguts els següents talassònims: Tall de s'Herbacol de Cala Rajada, Tall de s'Herbacol des Port de Manacor, Carrera de s'Herbacol (Port de Manacor).

Herba torta / herba gerriquera / herbabarrina (*Vidalia volubilis*)

Alga de color purpuri, retorçada en forma d'esprial i dentada. És l'hàbitat del gerret, peix de la família *Centracanthidae*, el qual ha determinat el seu nom popular a Menorca i Castelló: herba gerriquera. A Mallorca el determinant ha estat la forma retorçada o fent barrina característica de la planta: herba torta, herbabarrina. En boca dels pescadors: «Herba torta, de color marró, comença a sortir per sant Jaume, fa com una barrina.» «Fa com una molla, s'hi fa sípia, besuc, pagell, serrà i llagosta en segons quin temps.» «Herba torta, dins el fallat, de 35 brases amunt ja n'hi ha. S'hi agafa gerret, hi cria.» «Herba torta, roja, si el temporal és fort, embruta les xarxes.» «Herba torta, si es banya de rosada o aigua del cel, no hi ha qui l'esclafi. Tot d'una que arribàvem a port tapàvem les xarxes, ja que, si no s'esclafa l'herba, representa

moltes hores de feina desenganxar-la.» Les zones o extensions d'aquesta planta submarina són delimitades per la barba o tall: la Barba de s'Herba Torta (Calvià). Hom diu el Tall de s'Herba Torta. A la façana marítima de Manacor és molt coneguda una carrera de bou anomenada la Carrera de s'Herba Torta.

Magrana / còdol (*Cladocora cespitosa* i *Lithophyllum racemus*)

Algues calcàries. És una espècie de pedra brescada vermellosa, fluixa, amb puntes o punxes. A l'extrem d'aquestes puntes té uns forats on s'hi fa un cuc semblant a la tremolítia. Sembla que és urticant, ja que els pescadors apunten molèsties o picor per cames i genolls al contacte amb aqueixa alga. S'enganxa sovint a les xarxes, i era una feina esgotadora per als antics pescadors llevar-la manualment, ja que el pes arribava a ser considerable. S'havia de rompre amb una maça, i desenganxar-la de la xarxa era una feina molt laboriosa. Aquestes formacions d'algues calcàries, on sol abundar la llagosta, ocupen extensions considerables del fons submarí i són identificades amb el nom de magranar o magraneral. Són molt coneguts els següents talassònims: es Magranar (Palma, Lluçmajor), es Magraneral (Calvià, Santanyí), ses Magranes (Port de Manacor, Banyalbufar). Amb el nom de *rabosa de magranar* és conegut el *Blennius ocellaris* Linneaus, 1758.

Greny / magrana (*Lithophyllum racemus*)

Alga calcària. És una espècie de magrana però més petita. A banda fora, a trenta brases, ja n'hi ha. N'hi ha moltes a la banda del Cap Vermell. Hom diu que es fa enfora dels grenys. Sempre s'usa en plural: grenys.

Granissó / gravissó

Alga calcària. Espècie de greny o magrana petitona que s'esflora fàcilment amb les mans. Hi ha molt de granissó a la Pesquera des Bestius (Cala Rajada).

4. LES PESQUERES I ELS PEIXOS. NOTES SOBRE LA BESTINA. EL BESTIU/PESTIU DELS PESCADORS CALARAJADERS

La talassonímia mallorquina disposa d'un bon nombre de pesqueres que denoten l'espècie de peix que es pot capturar als diferents hàbitats submarins. Una de les fórmules d'aquest sistema nominatiu és el format pel nom de l'accident submarí + el nom de l'espècie capturada: Fort des Gatvaires (Felanitx), Fort de ses Moixes (Felanitx), Clap des Gerret (Cabrera).

Una altra fórmula utilitzada que no especifica l'hàbitat de les captures és la formada pel substantiu pesquera + prep. *de*, article i nom de l'espècie: Pesquera de ses Xernes (Cabrera), Pesquera des Rodets² (Manacor), Pesquera des Bestius (Capdepera), Pesquera des Fobiol³ (Felanitx).

En algunes contrades, l'abundància de peix de la mateixa espècie ha generat el nom afegint el sufix *-ar*, indicador de col·lectivitat, a l'espècie en qüestió: s'Aranyar (Cabrera, Calvià), es Rafelar (Andratx, Cabrera), es Serranar (Felanitx). Altres talassònims que exalten l'abundància de determinades espècies i que no hem sabut encabir en cap de les fórmules anteriors són els

² Espècie de caragol o cornet amb punxes que no hem sabut identificar.

³ Gerret fabiol (*Centracanthus cirrus*).

següents: Son Serrà (Llucmajor), es Mollets (Port de Pollença), es Rafels de Fora (Port de Pollença), Son Tinya / Can Tinya⁴ (Port de Felanitx).

Hem de reconèixer que la recollida de talassònims indicadors de la fauna marina a les aigües de Capdepera ha estat minsa, però també hem de dir que la troballa d'aquest preciós i únic talassònim, *la Pesquera des Bestius*, justifica per si mateixa tot l'esforç i la tasca efectuada. A parer nostre, la seva importància ultrapassa la de tot el recull efectuat.

És un fet conegut que les aigües de Capdepera, per mor de la composició de la plataforma continental, amb zones extenses d'algues calcàries i algues roges —els fons de *mäerl* dels biòlegs—, són l'hàbitat d'una sèrie d'espècies anomenades genèricament *bestina*. Popularment, els pescadors de Cala Rajada distingeixen *bestina plana* i *bestina redona*. La bestina plana la formen, entre d'altres, els peixos següents: rajada vera o de boca de rosa, rajada marès o maressos, gat d'aire, llisol o tapaculs, ferrassa, tremoló i romeguera. La bestina redona la formen el bestiu, la mussola, el gatvaire, la quissona i l'escat, entre d'altres. Tos els pescadors entrevistats afirmen que antigament se'n pescava molta amb palangres, xarxes i fins i tot amb volantí. Amb un no-res es feien pescades de 200 o 300 kg. Començaven a pescar la bestina als mesos de gener-març i acabaven a les darreries de setembre. També n'assecaven, una vegada escorxades i exposades una sèrie de dies al sol.

Bestiu i pestiu són les variants formals utilitzades pels pescadors de Cala Rajada per anomenar aquest peix de la família *Squalidae*. Tot un tresor de la llengua, una relíquia llatina mantinguda només en català, segons el filòleg Joan Veny.⁵ Segons Duran, 2007: 145, l'ictiònim *pestriu* és un mot que actualment s'emptra amb moltes variants formals i s'aplica a una àmplia gamma de peixos bestinals, que inclou representants de les famílies *Hexanchidae*, *Alopiidae*, *Scyliorhinidae*, *Carcharhinidae* i *Squalidae*. Encuriosit i fascinat per aquest nom, vaig efectuar unes enquestes en algunes de les comunitats marineres del territori insular. Aquests són els noms que vaig recollir, i que em plau oferir-vos a continuació:

Cala Rajada

Bartomeu Puig: «Un pestiu..., són més negres que una mussola, tenen el barram més perillós. Es feien entre 10 i 12 kg. Els agafàvem amb xarxa.» Andreu Felanitxer: «Bestius/pestrius.» Miquel Pinet: «Un bestiu.»

Port de Pollença

Joan Moix: «Un pistriu, com una mussola, de color negrós, però tenen el dentat distint. N'he pescades al Fort des Francès (Cabrera). No se'n troben avui en dia.» Josep Roqueta: «Un pestil, és com un *tiburón* petit.»

Banyalbufar

Antoni Cunill: «Pestil, tenen el color de mussola, són més curtets i més gruixats. Tenen dents. N'he pescats dos en ma vida.»

4 Per l'abundància d'una espècie d'escòrpora petita anomenada *captinyós* (*Scorpaena notata*) que els pescadors del Port de Felanitx anomenen *tinyós*.

5 Joan Veny (2001). *Llengua i entorn natural*. Edicions 62. Barcelona.

Deià

Sebastià Veieta: «Un pestil.» Joan Marc: «Pestiu, com una mussola grossa, té dents. És bo per menjar, però s'ha d'escorxar.»

Port de Manacor

Llorenç Ganxo: «Pestiu, paregut a una mussola, amb dents, és millor que la mussola, no en veuen, n'hi ha molts pocs avui en dia.»

Cala Bona (Son Servera)

Miquel Solaies: «Un pestiu.»

Port de Felanitx

Miquel Sabater: «Bestiu, té dents, semblant a una mussola. N'hi ha cap a la banda de Manacor o cap a Santanyí.» Sebastià Tries: «Pestiu, té dents.»

Molinar, es (Palma)

Sebastià Vedell: «Pestiu, paregut a una mussola, però té dents, es fan entre 10 i 22 kg, el més corrent és de 8 a 10 kg.»

Port d'Alcúdia

Pere Ponç: «Pestiu.»

Vegem a continuació algunes fonts escrites que registren aquest nom: DCVB, *s.v. Pestiu*: «Peix semblant a una mussola (Llucmajor).» El mateix diccionari en torna a registrar una altra variant formal: *s.v. Pastiu*: «Peix de la família dels esqualíds, espècie *Alopias vulpes*, de color cendrós, molt carnisser (Mallorca).» La Gran Enciclopèdia de Mallorca, volum II, pàg. 40, recull: «Bastriu-vaca (*Exanchnus griseus* Bonaterre). Peix elasmobranqui de color gris dominant, més obscur al dors i clar al ventre. És una espècie solitària i bentònica que viu entre els 100 i els 1.000 m de profunditat i puja a la superfície durant la nit. Es pesca accidentalment amb palangres de fons i arts d'arrossegament. No té interès comercial perquè la seva carn és d'escassa qualitat i fins i tot pot produir trastorns digestius.» A l'obra de Francesc Oliver Billoch *El Patrón de pesca de Mallorca*, trobam registrat: «Pastiu (*Heptranehias cincrus*). Castellà: Boquidulce. Bastriuvaca.» I a l'últim, la variant *pastil* l'hem trobada documentada el 1791, al *Semanario Económico y Comercial*, volum XIII, pàg. 19. Es tracta d'una llista del preu dels peixos registrats en aquest butlletí, editat per la Societat Mallorquina d'Amics del País.

5. ELS INFORMADORS

El total de persones entrevistades per a la realització d'aquest treball han estat de vint-i-quatre, totes elles d'ofici mariner, la gran majoria ja traspassades, atès que foren entrevistades a la dècada dels noranta. Vagi per a totes elles la meua admiració i gratitud. Vet ací el seu nom, cognom, any de naixença, malnom i el lloc de procedència:

Banyalbufar. Antoni Cunill Vives (n. 1930c), *Cunill*.

Cala Bona (Son Servera). Miquel Artigues Andreu (n. 1917c), *Solaies*; Antoni Servera Perelló (n. 1918c), *Pejuli*.

Cala Rajada. Sebastià Esteva Fernández (1905-1991), *Blancos*; Andreu Nadal Moll (1904-1997), *Felanitxer*; Bartomeu Alzina Amorós (1910-1995), *Puig*; Joan Mercant Cirer (n. 1931c), *Castos*; Josep Fernández Orts (n. 1930c); Miquel Jaume Pascual (n. 1930c), *Pinet*; Joan Morey Llabrés (n. 1911), *Morei*.

Colònia de Sant Pere (Artà). Pere Planici Cursach (n. 1907c), *Canai*.

Deià. Sebastià Rullan Rosselló (n. 1933c), *Veietà*; Joan Rullan Mas (n. 1904c), *Marc*.

Palma. Salvador Vadell Pieras (n. 1919c), *Vedell*; Joan Morey Estaràs (n. 1902c), *Racó*.

Port d'Alcúdia. Josep Bonnin Forteza (n. 1938c), *Domingo*; Pere Ponç Ginard (n. 1916c), *de sa Morena*.

Port de Felanitx. Joan Cifre Timoner (n. 1922c), *Sureda*; Simó Andreu Vadell (n. 1922c), *Tries*; Miquel Creus Ensenyat (n. 1922c), *Sabater*.

Port de Manacor. Llorenç Vadell Galmés (n. 1918c), *Ganxo* o *Pelat*.

Port de Pollença. Joan Domingo Torrandell (1914-1998), *Moix*; Francesc Pérez Salas (n. 1912c), *Pèrez*; Joan Cerdà Martorell (1907-2002), *Roqueta*.

6. ELS TALASSÒNIMS

Vet ací, doncs, la relació, ordenada alfabèticament, de tots els talassònims recollits des de les aigües del Cap Vermell fins al Torrent de na Borges (Artà). Així mateix, m'ha semblat oportú afegir-n'hi alguns dels registrats a l'obra de Francisco Oliver Billoch:⁶

1. Barba des Braç de Ferrutx

Façana marítima d'Artà. Barba de posidònia.

— «A descubrir la carretera de la Colonia de Artà, enfilándola por la montaña de Son Sureda.» (OLIVER, 1944: 55).

2. Barba de Cala Ferrutx

Façana marítima d'Artà.

— «Existe además la barba de Cala Farrutx que se obtiene descubriendo s'Escuy per na Betla.» (OLIVER, 1944: 55).

⁶ Oliver Billoch, Francisco (1944). *El patrón de pesca de Mallorca*. Publicaciones del Instituto Social de la Marina (Servicio Cultural). Madrid.

3. Barba de Caloscamps a Ferrutx

Façana marítima d'Artà. Barba de posidònia que s'estén entre Caloscamps i el Cap de Ferrutx.

— Pere Canai (Colònia de Sant Pere, Artà): «El Faralló de Ferrutx per la segona muntanya.»

4. Barba des Collonar

Es tracta de la Barba de Fora des Collonar. Vegeu es Collonar, al punt 13.

— Joan Castos (Cala Rajada): «Els bous no hi poden arrossegar. S'hi fa una espècie de serrà petit.»

5. Barba de n'Aguait / Barba de Cala Rajada

És una barba de posidònia que fa el nom d'un punt de la costa. La variant correspon a la registrada a l'obra d'Oliver Billoch.

— Bartomeu Puig (Cala Rajada): «Sa Barba de n'Aguait. Senyes: a veure els molins de dalt, un poc franc.»

— «En este distrito son muy pocos los pescadores que se dedican a la pesca con trasmallo, por no existir los característicos nacimientos de alga. El único sitio apropiado se encuentra sacando el molino por el Puig de sa Buina» (OLIVER, 1944: 55).

6. Barba des Torrent de na Borges

Façana marítima d'Artà.

— «Para calar en dicha barba no se necesita orientarse, por cuanto la misma se distingue a simple vista.» (OLIVER, 1944: 55).

7. Barbada / Barba des Fort d'Horlanda / Barba de Fora

Carrera de bou. Vegeu Horlanda al punt 30.

— Joan Castos (Cala Rajada): «Només arrossegàvem la barba de fora, la barba d'en terra està plena de roques i enganxàvem. Senyes: el Puig Tomir per sa Penya (el final del Cap Pinar). Quan n'Agullonat es tapa per darrere unes muntanyes s'acaba la carrera, i s'arrossega pràcticament dins el fang.»

— Bartomeu Puig (Cala Rajada): «La Barbada des Fort d'Horlanda.»

— «Sa Cova del Bou per la Penya y el Puig Negre por el faro. El Cap Vermey por la Olla y por el Pelat.» (OLIVER, 1944: 57).

8. Cap de Ferro, es

Fortet. Segons l'informant el nom és per mor de la semblança del Puig de Sant Salvador (Felanitx), utilitzat per localitzar la pesquera, a un cap de ferro. Hem de recordar que a Menorca es Capell de Ferro és un puig ubicat al terme municipal de Maó, utilitzat com a senya pels pescadors menorquins. A la Península, el Capell de Ferro és el nom popular que els pescadors de Cullera⁷ donen al puig Penalba, Penyalba o Picaio, ubicat a les muntanyes de Valldigna (Gandia).⁸

⁷ Ciutat situada a la Ribera Baixa del Xúquer (País Valencià).

⁸ Vegeu: Francesc Giner Pereperes (1986). «La toponímia litoral i marítima de Cullera». A *Societat d'Onomàstica, Butlletí Interior*, XXIII, pàgina 144.

— Miquel Pinet (Port de Manacor): «Es Cap de Ferro és per la forma del puig. Senyes: la Marededéu [Puig de Sant Salvador] per la Punta de n' Amer.»

9. Carrera de Cala Rajada

Carrera de bou.

— «Carrera de Cala Rajada: El Faro de Capdepera por la Betla. El molino de Cas Hereu por el Cap del Pinar.» (OLIVER, 1944: 39).

10. Carrera d'en Panada

Carrera de bou. Façana marítima d'Artà. Fa el nom d'un patró del Port de Pollença, Jaume Bauçà, *Panada*, que la va descobrir. És una zona on tradicionalment han practicat la pesca d'arrossegament els mariners del Port de Pollença, d'Alcúdia i Cala Rajada. Està ubicada banda fora el Faralló des Matzoc i és una espècie de canó submarí, delimitat per dues barbes: la barba d'en terra i la barba de fora. La carrera comença davant el Cap de Ferrutx i acaba, si fa no fa, devers el Fort d'Horlanda.

— Bartomeu Puig (Cala Rajada): «La Carrera d'en Panada la va descobrir un pollencí. Senyes: es Bou per sa Talaia i a veure el Cap Vermell per l' Agulla, popa an es Bou.»

— Miquel Pinet (Port de Manacor): «Fa una espècie de canó submarí, amb dues barbes, la d'en terra i la de fora. La carrera comença davant el Cap de Ferrutx (es Far pel Cap des Freu). Senyes de la barba d'en terra: es Far pel Cap des Freu i el Cap des Bou per sa Penya. Senyes de la barba de fora: es Far pel Cap des Freu i sa Cova des Bou per sa Penya. Si segueixes més endavant ja barbeges Horlanda.»

— Joan Roqueta (Port de Pollença): «Jaume Bauçà, *Panada*, i el seu fill Guillem: era propietari dels bous *Amistad*, *Caballo Marino* i *Libertad*. Va descobrir una pesquera anomenada la Carrera d'en Panada, a banda fora el Faralló del Matzoc.»

— «Carrera de Alcúdia. Los pescadores de este distrito marítimo acostumbran a efectuar sus carreras de arrastre en la costa tramontana siguiendo la carrera conocida con el nombre de Empanada, por haber sido descubierta por Jaime Bauzà (a) Panada. Su orientación es el Puig de Maria [Pollença] por el Coll Baix, tirando en dirección a la isla de Menorca.» (OLIVER, 1944: 40).

11. Carrera des Puig Revell

Carrera de bou. És un plaçer ubicat banda fora Horlanda. Fa el nom del Puig Revell, elevació de 165 m ubicada a la serra del Cap Vermell, utilitzada per localitzar la pesquera.

— Joan Castos (Cala Rajada): «Banda fora Horlanda, tirant cap a llevant, és un plaçer grandet. Senyes: es Far pes Puig Revell i es Bou pes Primer Canó, calant cap a nord.»

12. Cases des Puig

Fortet. Es tracta del Castell de Capdepera, anomenat popularment pels mariners ses Cases des Puig.

— Bartomeu Puig (Cala Rajada): «Ses Cases des Puig és un fortet.»

— Andreu Felanitxer (Cala Rajada): «És un fortet.»

— Plagueta d'en Biel Ferrer (Cala Rajada): «Sa Cala de ses Cases des Puig. A veure les Cases des Puig per na Foguera, es pot arribar fins a tenir es Far pel Puig Negre, a veure sempre

i amagant les Cases des Puig.»

— Miquel Pinet (Port de Manacor): «Es Far per les pedres del Puig Negre i es Faralló per sa Pedra. Es pot arribar a calar fins al Cap Vermell pes Pelats.»

13. Collonar, es

Placer. És molt extens, s'estén des del Freu de l'Agulla fins a Ferrutx, a unes dues milles de la costa. Deu el seu nom a l'abundància de collons d'alga, nom popular dels rizomes de la posidònia. Al litoral de Mallorca, s'hi localitzen una sèrie de paratges submarins on a causa dels corrents es dipositen les fulles mortes i les restes de plantes de les praderies de posidònia, arrabassades pels temporals, que per diferents motius no han estat abocades a la costa. Aquestes restes són descompostes per bacteris que incorporen la matèria orgànica al medi marí. L'abundància de rels i restes de fulles, observau el sufix *-ar* indicador de col·lectivitat, han determinat el seu nom popular. L'extensió d'aquestes contrades submarines també es delimita amb les barbes: la barba d'en terra i la barba de fora (vegeu: la Barba des Collonar, *supra*). Tots els pescadors entrevistats coincideixen que en aquests indrets submarins hi ha molta brutor, és *fons bord*, i són reticents a l'hora de calar-hi els ormeigs, ja que els lleven carregats de fulles i de restes; sembla, doncs, que és una mena de «cementeri» on s'arreguen les restes de les plantes arrossegades pels corrents submarins. Amb el nom de *serrans de collonar*⁹ són coneguts una espècie de serrans petits, molt abundants en aquests llocs. Els collonars els podem trobar arreu del nostre litoral, vegem-ne alguns exemples:

— Collonar, es. Situat a unes tres milles de la costa de Porto Cristo (Manacor).

— Collonar, es. Situat aproximadament davant s'Estanyol de Llucmajor, a unes 25 o 27 braces d'aigua. És molt extens, un sector o extrem d'aquest paratge submarí és conegut com la Punta des Collonar (Llucmajor-Campos).

— Collonar, es. Ubicat aproximadament davant la Torre de Lluc (Escorca).

— Collonar, es. Paratge ubicat cap a la banda del litoral de Valldemossa-Deià.

— Collonar, es. Aproximadament davant es Munt de Blat (Port de Pollença).

— Joan Racó (Palma): «Es Collonar. Davant es Matzoc. Hi ha 30 braces d'aigua. Senyes: en Pelut davant Pollença i na Bel·la per Capdepera. És una pesquera de llagostes.»

— Pere Canai (Colònia de Sant Pere, Artà): «Es Collonar, les senyes són: es Faralló per na Perla (Bel·la?).»

— Bartomeu Puig (Cala Rajada): «Es Collonar, de l'Agulla cap a Ferrutx.»

— Andreu Felanitxer (Cala Rajada): «Es Collonar, placer molt gran, hi ha cordons, pareix herba de boveró.»

— Joan Castos (Cala Rajada): «Es Collonar de sa Punta de l'Agulla. Des Freu fins a Ferrutx, a dues milles de la vorera. És fons bord.»

14. Clot des ferrer Carbó

Depressió negativa.

— Joan Morei (Capdepera): «És una pesquera de calamars, situada davant es Carregador i n'Aguait.»

⁹ Ja hem dit en altres ocasions que és usual en el parlar mariner identificar algunes classes de peixos afegint al substantiu l'hàbitat o la zona on viuen: quetsémper de fonera (*Aulopus filamentosus*); pillet de plaja (*Ariosoma balearicum*); mòllera de magranar (*Gadella maraldi*); quissona de barra o de fonera (*Squalus acanthias*); estrella de fort (*Echinaster sepositus*); sorell de penya (*Trachinotus ovatus*), etc.

15. Corea

Carrera de bou. El nom d'aquesta llunyana nació asiàtica ha deixat petjada en el corpus d'antroponímia mallorquina, per mor de la guerra civil i la intervenció nord-americana en aquell país, a la dècada de 1950. La ràdio i la premsa d'aquella època expandiren les calamitats i els horrors d'aquesta confrontació, dels quals es va fer ressò la societat mallorquina.

Amb el nom de Corea és conegut un conjunt d'habitatges, ubicats entre els carrers General Riera i Cotlliure, a la barriada des Camp Redó de Palma, habitats per immigrants procedents de la Península. Actualment és una zona completament degradada i abandonada amb una bona acumulació de problemes socials.

A les aigües de Menorca, Corea és una carrera de bou situada aproximadament davant Cala en Turqueta. Hi anaven els bous de Cala Rajada a pescar lluç, maire, gamba i escamarlà. Hi ha entre 300 i 400 braces d'aigua. S'arrossega en direcció al Cap d'Artrutx i la carrera acaba a veure el Port de Ciutadella pel Cap d'Artrutx. És un nom posat pels pescadors calarajaders, per mor de la llunyania de la pesquera, ja que se salpava de Cala Rajada i entre anar i venir, més la tasca d'arrossegar, representava tretze hores de feina. És una pesquera moderna, de la dècada dels seixanta, conseqüència de la sobrepesca de la plataforma, que obligà a ampliar les àrees de captura.

Entre Eivissa i Mallorca, a uns 300-400 m de profunditat, es localitza una altra carrera de bou anomenada Corea. La llunyania d'aquesta pesquera de gamba, freqüentada pels mariners de Palma, fou el motiu de la denominació.

En el cas que ens ocupa, el nom d'aquesta carrera de bou, situada a la banda del Cap Vermell, no l'ha determinat la llunyania de l'indret, sinó la dificultat i els entrebancs per arrossegar-hi, que ocasionen la pèrdua o destrossa de l'ormeig.

— Miquel Pinet (Port de Manacor): «És una carrera de bou molt mal present. Hi ha gamba. Senyes: Carrossa (Puig d'Alpare) pel Cap Pinar i el Far de Capdepera pels pins de na Foguera.»

16. Escandall d'en Morei, s'

Fort. Fa el nom d'en Mateu Morey,¹⁰ pescador que va descobrir la pesquera, situada a unes 6 milles del Cap Vermell. Per poder-la localitzar i no perdre les senyes hi va calar un escandall, ormeig compost de pedral amb corda i capcer.

— Bartomeu Puig (Cala Rajada): «S'Escandall d'en Morei fa el nom d'en Mateu Morei, que el va descobrir, tenia un germà que nomia Joan. Està a unes 5 o 6 milles del Cap Vermell. Hi anaven al rem, calaven xarxa grossa per a les llagostes.»

— Miquel Pinet (Port de Manacor): «S'Escandall d'en Morei. La Talaia de Ferrutx per na Corme, a veure ses Gafes del prim i el Molí de Banda Terra de Son Corb.»

— Joan Castos (Cala Rajada): «S'Escandall d'en Morei. A Formentor fa com una escotadura que li diuen ses Gafes. Ses Gafes pel Cap de l'Agulla i a veure Fetget pel Cap des Pinar. Hi ha herbacol.»

¹⁰ Mateu Morey Cursach (m. 1918), *Morei*, propietari del llaüt *La Esperanza*, morí l'any del grip. Quan va morir tenia l'almadrava calada a la Cova des Coloms del Cap Vermell. Els Moreis són una nissaga de pescadors que descendeixen de Valldemossa i pescaven en es Carregador.

17. Fallats, es

Façana marítima d'Artà. Contrada submarina que ens lliuraren d'una manera imprecisa, on sovintegen els canvis de fons.

— Josep Domingo (Port d'Alcúdia): «Davant Ferrutx.»

18. Fang d'Alcúdia, es

Carrera de bou. Zona juxtaposada a sa Barra o canto de sa Fonera, on arrosseguen els bous del Port de Pollença, Port d'Alcúdia i Cala Rajada.

— Bartomeu Puig (Cala Rajada): «Es Fang d'Alcúdia, devora sa Fonera. Hi ha unes 60 braces d'aigua. Al lloc de fang, s'hi pesca lluç, bruixes, rap...».

— Josep Domingo (Port d'Alcúdia): «Es Fang, al canto de sa Fonera, hi ha unes 62 braces d'aigua. Senyes: el Puig Tomir banda fora sa Penya.»

— Joan Castos (Cala Rajada). «Es Fang, a 60 braces d'aigua, devora sa Fonera.»

19. Faralló per sa Pedra, es

Fortet. Fa el nom de la senya banda terra utilitzada per localitzar la pesquera.

— Bartomeu Puig (Cala Rajada): «És un fortet. S'hi fan llagostes. Senyes: sa Guietà pes Far i es Faralló [d'Albarca] per sa Pedra.»

20. Ferrutx

Fort. Sembla que es tracta del Fort d'Horlanda, el nom ens fou lliurat per un sol informant, natural de Son Servera, el qual no freqüentava gaire aquestes aigües.

— Miquel Solaies (Cala Bona, Son Servera): «A treure es campanar de sa Colònia de Sant Pere i el Far de Cala Rajada per la Punta de l'Agulla. És un fort molt gran. Hi anava a pescar amb els germans Ròtol, pescadors de Cala Bona.»¹¹

21. Freus, es

Es tracta de l'espai més estret que separa les dues illes, Mallorca i Menorca (Cap des Freu - Cap d'Artrutx), d'unues 20 milles d'amplària.

22. Fondo de na Borges

Façana marítima d'Artà-Santa Margalida.

— Pere Canai (Colònia de Sant Pere, Artà): «Es torrent de na Borges segueix en el fons de la mar i fa voltes. Hi ha fort a cada banda i el llit és arenós. Hi pescava mussoles.»

23. Fonera, sa

El caire o talús de la plataforma continental es anomenat pels pescadors barra o canto. A partir d'aquesta línia sinuosa i abrupta comença la fonera, la profunditat abissal inabastable per a qualsevol ormeig.

— Joan Castos (Cala Rajada): «Sa Fonera està a devers les 90 o 100 braces d'aigua.»

24. Fort de l'Agulla

Fort. Està situat davant es Freus. És estret, de forma allargassada, i té 1,5 milles de llargària.

¹¹ Nissaga de pescadors originaris de Cala Bona (Son Servera) que encara he conegut. Ròtol, 'mesura de pes', acció no registrada al DCVB, es pot consultar al documentadíssim article de Germà Colón Domènech (2007) «El mediterranisme català *Ròtol* 'mesura de pes'». *A Estudis Romànics*, vol. XXIX, pàg. 291. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona.

— Bartomeu Puig (Cala Rajada): «El Fort de l'Agulla té una extensió d'1,5 milles, fa puntes, no és molt ample, a redols és estret. Senyes: el Cap Vermell pes Far i es Faralló [des Matzoc] per la Talaia de Ferrutx. Amagar les Cases des Puig [Castell de Capdepera] per na Foguera.»

— Andreu Felanitxer (Cala Rajada).

25. Fort d'en Carritxer

Fort. Està situat a mitjan canal de Menorca. És molt extens i era molt freqüentat pels pescadors del Port de Pollença i Alcúdia, que hi anaven a pescar la llagosta. En aquest accident submarí hi ha gran abundància de magranes i claus.

— Joan Fernández (Cala Rajada): «A mitjan canal de Menorca.»

— Andreu Felanitxer (Cala Rajada): «El Fort des Carritxer és anant a Ciutadella.»

— Joan Castos (Cala Rajada): «El Fort d'en Carritxer. El Cap Vermell pes Far i el Puig Tomir per sa Talaia.»

— Josep Domingo (Port d'Alcúdia): «El Fort d'en Carritxer, cap a xaloc de la Carrera d'en Panada, hi ha magranes i claus. Senyes: es Bou pes Canons i els molins de Cala Rajada pes Carregador.»

— Pere Ponç (Port d'Alcúdia): «El Fort des Carritxer és gran, hi pescàvem llagostes amb nanses i xarxes. Senyes: es Cagarro per..., és anant de Ferrutx cap a Ciutadella.»

— Francesc Pérez (Port de Pollença).

— Antoni Pejulí (Cala Bona, Son Servera).

26. Fort d'en Castos / Roca des Padrí

Fort. Roca ubicada a la banda de migjorn de sa Roca Alta, a unes 7 milles de Cala Rajada. Fa el nom del patró Joan Castos,¹² que la va descobrir d'una manera casual. La variant ens la va lliurar el seu nét Joan Castos, pescador i continuador de la nissaga.

— Joan Fernández (Cala Rajada): «Es Far per Capdepera i les cases de sa Cova pel Cap de l'Agulla.»

— Bartomeu Puig (Cala Rajada): «El Fort d'en Castos fa el nom d'en Castos vell, el va descobrir casualment, duia una filera a la deriva i li va caure damunt la roca.»

— Andreu Felanitxer (Cala Rajada): «El Fort d'en Castos, a banda migjorn de sa Roca Alta, a 6 o 7 milles de Cala Rajada. El descobrí en Joan Castos.»

— Joan Castos (Cala Rajada): «El Fort d'en Castos, el va descobrir el meu padrí, Joan Castos.»

27. Fort de na Fellona

Fort. Fa el nom d'una pesquera, na Fellona, situada per la Punta de Capdepera.

— Andreu Felanitxer (Cala Rajada): «Davant es Far a una o dues milles. És un fort que pren el nom de la pesquera.»

— Bartomeu Puig (Cala Rajada): «Na Fellona comença a la vorera i acaba una milla fora. Per davant l'Olla, quan passaves es Carregador. També el forn de calç per davant na Llòbriga. Hi ha molts de forats.»

¹² Els Castros són una nissaga de pescadors que porten aquest llinatge com a malnom. Un Mateu Castros, pescador del Port d'Alcúdia, anava a pescar la llagosta a l'arxipèlag dels Columbrets. A Cala Rajada la pronúncia és *Castus* per mor del pas *o > u* característic del parlar dels mariners de Cala Rajada.

28. Fort d'en Pere Sinever / Roca d'en Pere Sinever

Vegeu: Roca d'en Pere Sinever al punt 45.

29. Gerres, ses

Carrera de bou.

— Joan Castos (Cala Rajada): «És una carrera de bou, de gamba. A xaloc, a devers 12 milles, fa com un quatre, hi arrossegaven unes tres hores. Hi ha unes 350 braces d'aigua. No hi ha senyes, hi posàvem el Loran. Hi trèiem moltes gerres redones, de cul redó, dedins hi tenien oli o quitrà. Estaven marcades amb números.»

30. Horlanda / Placer, es

Placer. És molt extens, té unes 10 o 12 milles de llargària. Altres zones o satèl·lits d'aquesta pesquera són es Collonar, la Pesquera des Bestius i el Fort d'en Pere Sinever. No hem sabut trobar cap explicació a la motivació del nom i dubtam si s'escriu amb hac o sense. Tots els pescadors entrevistats desconeixen el motiu de la denominació d'aquest enigmàtic talassònim, del qual no hi ha hagut manera de treure l'entrellat.

— Bartomeu Puig (Cala Rajada): «Hi ha unes 42 braces d'aigua. Hi calava palangres i nanses. L'any 1952-1953 (entre el 12 de febrer i el 30 d'agost), hi vaig pescar 1.219 kg de llagostes, érem cinc de barca i calàvem 360 nanses (sis fileres de 60 nanses).¹³ És un fort de 10 o 12 milles de llargària, hi ha còdols grossos, grenys i codolets (són redons amb coral bord aferrat), que t'encetaven el peu si te'n queia un a damunt. També hi pescaven pollencins i alcudiençs. Senyes: es Bou per sa Talaia (Cap Pinar) i es feia córrer pel Puig des Boc, es Primer Canó, sa Penya i agafàvem el Puig Tomir per sa Talaia (sa Talaia és el punt de màxima altària de la Serra des Cap Pinar).»

— Miquel Sabater (Port de Felanitx): «Es fort d'Horlanda.»

— Andreu Felanitxer (Cala Rajada): «És un fort. Quan sa Coa des Bou agafa es Canons, ve un placer que li diuen Horlanda. Hi ha molta roca, es bous no hi passen. És un placer molt llarg per pescar-hi. Té unes 10 milles de llarg per 4 d'ample, fins a Cap Pinar. Hi ha unes 50 braces d'aigua. Hi ha blancs, grenys i roques.»

— Josep Moix (Port de Pollença): «Horlanda, a treure el Cap Vermell.»

¹³ Bartomeu Alzina Amorós (1910-1995), *Puig*, juntament amb el seu germà Joan, fou el propietari del llaüt *Alzina*, de quaranta-dos pams de llargària (8,45 m d'eslora i 2,80 de màniga), construït l'any 1945 pel mestre d'aixa Miquel Rosselló Tarrassa, pollencí establert a Cala Rajada. En una de les converses tingudes a la seva llar, al carrer de ses Monges de Cala Rajada, parlant de pesqueres i de peixos, em comunicà tot orgullós que el seu llaüt havia estat exhibit al pavelló de les Illes Balears a l'Expo de Sevilla el 1992. Actualment el llaüt és propietat de l'Associació d'Amics del Museu Marítim de Mallorca. Del patró Puig hem de dir que descendia d'una antiga nissaga de pescadors originaris de Capdepera i que dominava quasi totes les modalitats de pesca tradicionals (almadrava, solta, nansa, palangre, tremall). S'havia especialitzat sobretot en la pesca de la llagosta i coneixia pam a pam totes i cada una de les roques submarines des del Cap Vermell fins al Cap de Ferrutx. Amb el seu llaüt *Alzina* creuà nombroses vegades es Freus per anar a pescar llagostes a sa Barra, elevació rocosa submarina de forma allargassada de 5 milles de llargària per 1,5 d'amplària ubicada a 6,5 milles del Port de Ciutadella; una gran clapa sorrenca d'aquest accident submarí anomenada el Clap des Capell de Ferro era esquivada per aquest espavilat i coratjat mariner (les calades a l'arena no agafen peix) mitjançant una densa xarxa d'enfilacions o senyes des de diferents punts de la costa, que creiem sincerament que avui dia i amb l'ajut de tots els aparells moderns a l'ús (Loran-C, radar, GPS) seriem incapaços de trobar. El patró Puig i el llaüt *Alzina* trespasaren totes les aigües de la mar de Ciutadella (sa Barra, el Fort de Fora, es Castellot, ses Fonts Redones, ses Fontanelles...) pescant llagostes. Hem deixat perdre la memòria oral d'aquestes antigues nissagues de pescadors (els Blancos, els Castos, els Puig, els Tugores, els Nadal, els Pere Andreu, els Moreis, el patró Biel Ferrer..., tots ells de Cala Rajada) amb tot el seu ric lèxic específic secular. També estam perdent d'una manera vertiginosa el que encara resta del nostre patrimoni tradicional marítim. El dia que les nostres institucions posin fil a l'agulla i es decideixin a crear un museu marítim, ja no quedarà res a preservar.

Les vicissituds i anècdotes de la construcció del llaüt *Alzina* foren relatades pel patró Tomeu Puig a Sebastià Ferrer, *es Maleter*, el qual va publicar l'entrevista a la revista *Cap Vermell*, núm. 135, pàg. 14, any 1992.

- Antoni Pejuli (Cala Bona, Son Servera): «Horlanda, banda fora es Collonar.»
- Pere Canai (Colònia de Sant Pere, Artà): «Horlanda, a Ferrutx, per fora. Hi ha cap-roigs i llagostes.»
- Josep Domingo (Port d'Alcúdia): «Horlanda, n'hi ha que li diuen es Placer.»
- Joan Fernández (Cala Rajada): «Horlanda és un placer banda fora es Collonar. Hi ha de 45 a 50 braces d'aigua. Senyes: el Puig Tomir per sa Talaia de Pollença i el Puig Negre pel far. No hi arrosseguen els bous.»
- Joan Castos (Cala Rajada): «Sa Coa des Bou per sa Penya.»
- «El Cap Vermey por la Foguera y las Matas de Can Patilla por el expresado sitio de la Foguera.» (OLIVER, 1944: 57). Segons el patró Bartomeu Puig, a qui vaig consultar aquestes senyes, són les usades per localitzar Horlanda i precisà que, a més, agafaven referència de les dues mates, individualitzant-ne cada una: sa Mata de Fora i sa Mata d'en Terra.»

31. Llosar, es

Fort. Façana marítima Artà-Capdepera. Fa referència a la naturalesa del seu fons, rocós en forma de lloses, que impossibiliten la pesca d'arrossegament.

— Bartomeu Puig (Cala Rajada): «És un fort per davant sa Mesquida, del Faralló des Matzoc cap a sa Mesquida, a dues o tres milles de la vorera. Hi ha moltes roques. Banda fora ja ve es Collonar i a prop de la vorera, banda terra, és alga. És molt llarg, hi caben 15 o 16 palangres, i no passa des Faralló. Hi ha llagostes. Senyes: es Faralló pel Morro de Ferrutx.»

— Andreu Felanitxer (Cala Rajada):¹⁴ «Es Llosar de sa Mesquida, banda fora es Faralló. Els bous no hi arrosseguen. Hi ha llagosta grossa, de dos quilograms, és el lloc on és més grossa.»

32. Morenetes, ses

Carrera de bou. Està situada al canal de Menorca, a unes vuit milles de Cala Rajada, i s'hi han trobat moltes àmfores romanes. Sembla que fa el nom per l'abundància d'una espècie de morenes petites que no es troben enlloc.

— Joan Castos (Cala Rajada): «És una carrera de bou. Senyes: es Far pel Castell de Capdepera i a veure el Cap Pinar. Ses Morenetes són molt grans, pega a sa Pesquera Rica. Hi ha molls, morralla, gerret i herba torta.»

— Bartomeu Verdera (Palma): «Ses Morenetes és una carrera de bou davant Cala Rajada. Senyes: a treure el Far de Cala Rajada. Hi ha herba torta.»

— Bartomeu Puig (Cala Rajada): «Ses Morenetes és una carrera de bou. S'hi agafen serranets, aranyetes, molls.»

— Andreu Felanitxer (Cala Rajada): «Ses Morenetes, cap a llevant del Far; segons per on, els bous no hi passen.»

— Miquel Pinet (Port de Manacor): «S'hi fan escòrpores i unes morenes petites, que no

14 Andreu Nadal Moll (1904-1997), *Felanitxer*, descendent d'una nissaga de pescadors originaris de Felanitx. Pescador calarajader destacat, transcrivim les seves captures registrades en un glosat de la revista *Cap Vermell*: una pescada de mil kg de bonitols; l'any 1948 pescà 1.070 kg de cirvies; va fer una altra pescada a Ciutadella de 95 cirvies, que pesaren 950 kg; una tonyina de 111 kg; un calamar que va pesar 1.700 kg. Capturà amb la moruna un vell marí de 300 kg, a Cala Blanca (Menorca), el 21-22 de juny de 1945-50 i sembla que l'exemplar fou exhibit en una fira de Ciutadella (la fotografia del vell marí està publicada a: Josep Antoni Alcover (1979). *Els mamífers de les Balears*. Manuals d'Introducció a la Naturalesa, 3. Moll. Palma). Vegeu: Pere Sancho (1989): «Gestes de n' Andreu Nadal, pescador de peix gros i sense espines». A *Cap Vermell*, núm. 100, pàg. 8.

n'hi ha per altre lloc.»

33. Mula de l'Agulla, sa

Baixfons. Està situat davant Cala Agulla. Cartografiat al mapa de Mascaró Pasarius, es troba a -7,6 m de la superfície.

— Andreu Felanitxer (Cala Rajada): «Sa Mula de l'Agulla és un baixfons. Senyes: a veure l'Agulla [Cap des Freu] per na Foguera i el Puig Negre per damunt l'Olla.»

34. Mula des Matzoc, sa / Mula des Faralló des Matzoc, sa

Baixfons. Està situat a llevant del Faralló d'Albarca, a uns 105 m de distància. Es tracta d'una elevació rocosa del fons de la mar, que té la base a uns 17 m de profunditat i el cim a uns 8 m sota el nivell de l'aigua. Hom diu que alguna vegada en què hi ha hagut temporals molt grossos s'hi ha vist rompre la mar, tot i que ha estat de manera molt esporàdica. Els vells, quan la mar anava molt grossa, deien «sa Mula tira coces» (AGUILÓ, 2011: 165).

— Andreu Felanitxer (Cala Rajada): «Sa Mula des Matzoc. Està a uns 25 m del Faralló des Matzoc. Senyes: a veure Ferrutx per la Torre des Matzoc i el cantó de la Plaja des Matzoc.»

— Bartomeu Puig (Cala Rajada): «Sa Mula del Faralló des Matzoc.»

35. Mula d'en Terra, sa

Baixfons. Està situat entre la Torre d'Albarca i la Plaja des Matzoc.

— Bartomeu Puig (Cala Rajada): «És un baixfons entre la Torre des Matzoc i la plaja. Hi ha sa Mula des Faraió i sa Mula d'en Terra.»

36. Panet pes Faro, es

Fortet. Fa el nom de la senya banda terra utilitzada per localitzar-lo.

— Bartomeu Puig (Cala Rajada): «És un fortet de llagostes. Sa Caseta des Oguers per damunt es Faralló [des Matzoc] i es Panet (molt a prop de sa Guieta, a la Serra de Canyamel) pes Far [de Capdepera].»

— Plagueta d'en Biel Ferrer (Cala Rajada): «Sa Cala des Panet. A posar la Torre des Matzoc pel Puig Agullonat i es Panet pel Far. Popa a la torre. S'hi poden calar més de 15 xarxes.»

37. Puig Major

Fortet. Deu el seu nom al fet d'eixir, si fa no fa, el cim del Puig Major per damunt el Cap de Ferrutx, quan hom es troba damunt la pesquera.

— Bartomeu Puig (Cala Rajada): «És un fortet de llagostes. A veure les primeres casetes des Carregador i es Faralló [des Matzoc] per la Cova de sa Vaca. El Puig Major guaita un poquet per damunt el Cap de Ferrutx.»

38. Puig Revell

Fortet. Fa el nom del Puig Revell, elevació de 165 m ubicada a la Serra des Cap Vermell, utilitzat per localitzar la pesquera.

— Bartomeu Puig (Cala Rajada): «El Puig Revell. És un fortet, hi pescava llagostes. Senyes: el Puig Revell pes Far i el Faralló des Matzoc per les carreteres.»

- Andreu Felanitxer (Cala Rajada): «És un fortet.»
- Plagueta d'en Biel Ferrer (Cala Rajada): «La Cala des Puig Revell. A tenir el Puig Revell pes Far i es Bou (el cap) ben enfilat per sa Talaia, calant cap an es Bou.»

39. Pedra Alta

Vegeu: sa Roca Alta al punt 42.

40. Pesquera des Bestius / Pesquera des Pestius

Està ubicada dins es Collonar, sector del Fort d'Horlanda. El seu nom està determinat per l'abundància de bestiu o pestiu, variants formals usades a Cala Rajada per identificar aquest peix de la família *Squalidae*.

— Miquel Pinet (Port de Manacor): «És una pesquera molt antiga. La conec dels patrons Biel Ferrer i en Tugores. Senyes: el Far de Capdepera per banda terra el Cap de Ferrutx i a veure mitja muntanya de Son Corb. Calant cap a Son Corb. Hi calàvem xarxa. Hi ha molts de grenys i granissó. Molta bestina.»

— Bartomeu Puig (Cala Rajada): «Està dins es Collonar. N'hi havia moltes per tot. Molta bestina. Senyes: sa Torre pel Coll d'Albarca i a treure es Pelats pel Cap de l'Agulla.»

41. Pesquera Rica

Carrera de bou. El seu nom ve determinat per l'abundància de les captures. A la badia de Palma es repeteix aquest talassònim, sa Pesquera Rica és una carrera de bou conegudíssima per la gran abundància de peix. Davant la costa de Banyalbufar, a setanta brases d'aigua, també trobam sa Pesquera Rica, coneguda per l'abundància de molls.

— Joan Fernández (Cala Rajada): «És una carrera de bou. Senyes: es Telègraf pes Far i a veure en Fetget (Muntanya de Son Servera).»

— Bartomeu Puig (Cala Rajada): «És una carrera de bou. Senyes: es Far pes Molins i es Bou pel Puig des Boc, cap a Tramuntana.»

— Andreu Felanitxer (Cala Rajada): «Sa Pesquera Rica és una carrera de bou.»

— Miquel Solaies (Cala Bona, Son Servera): «Sa Pesquera Rica.»

— Miquel Sabater (Port de Felanitx): «La Torre de l'Agulla [Talaia de Son Jaumell] pel Far de Cala Rajada. Hi ha gerres.»

— «El faro de Capdepera por ne Moreya y Cala Moltó por la punta de la Olla. Esta pesca o carreras se efectúan en profundidades de cincuenta o cincuenta y cinco grados con fondos de hierba col y fango, efectuándose de seis a diez millas.» (OLIVER, 1944: 39).

42. Roca Alta / Roques Altes

Roca. La variant ens la va lliurar un pescador pollencí.

— Joan Fernández (Cala Rajada): «Per devora el Fort d'en Castos. Està a unes 12 o 13 milles. Hi ha llagostes, pàgueres, herbacol. Els bous així mateix s'hi acosten. Senyes: la Cova Negra (repetidor de Capdepera) pes Far i a veure la Marededéu de Felanitx.»

— Andreu Felanitxer (Cala Rajada): «La Roca Alta fa un replà i un putxol. Senyes: Capdepera pes Far i es Bou per sa Talaia.»

— Joan Castos (Cala Rajada): «La Roca Alta està a prop del Fort d'en Castos. Hi anaven a pescar llagosta amb nanses.»

— Miquel Pinet (Port de Manacor).

— Francesc Pérez (Port de Pollença): «Les Roques Altes.»

43. Roca d'en Jeroni Climent

Roca. Fa el nom de l'usufructuari, Jeroni Climent, tot i que no era pescador d'ofici.¹⁵

— Bartomeu Puig (Cala Rajada): «És un fortet. En Jeroniet Climent no era pescador, tenia un bot i pescava amb volantí, calamars... Hi caben 24 xarxes. Hi ha cap-roigs i llagostes. Senyes: la Torre des Matzoc per una muntanya..., i es Panet pel far.»

44. Roca de na Simoneta / Simoneta, na / Ca na Simoneta

Roca. Està ubicada aproximadament davant el Cap Vermell. La motivació del nom és la propietat rústica Can Simoneta, situada entre Cala Roja, s'Ullal, sa Gola i Can Cruia, utilitzada com a senya per localitzar la pesquera. Hom distingeix na Simoneta d'en Terra i na Simoneta de Fora. Enmig d'ambdues elevacions hi arrosseguen els bous.

— Joan Castos (Cala Rajada): «Pel Cap Vermell. Hi ha na Simoneta d'en Terra i na Simoneta de Fora. Enmig hi arrosseguen els bous. Senyes: a veure les cases de Can Simoneta per devora les Coves d'Artà i s'Homo (és un penyal per Ferrutx, Talaia Moreia) per la Cova des Cap de l'Agulla.»

— Andreu Felanitxer (Cala Rajada): «Ca na Simoneta, és un fortet.»

— Bartomeu Puig (Cala Rajada): «Banda terra, a veure la Cova de l'Agulla i una possessió per devora Canyamel. Hi ha roquilla i llagostes.»

45. Roca d'en Pere Sinever

Roca. No hem sabut aclarir qui era aquest Pere, natural de Sineu, que va donar el nom al talassònim. Sembla que era un pescador del Port d'Alcúdia. La roca està ubicada dins el Fort d'Horlanda, a l'acabament d'aquest conegudíssim plaer.

— Andreu Felanitxer (Cala Rajada): «La Roca d'en Pere Sinever, al l'acabament d'Horlanda. Senyes: el Far de Capdepera pel Puig Negre i es Bou per sa Talaia. Hi ha llagostes.»

— Bartomeu Puig (Cala Rajada): «La Roca d'en Pere Sinever, banda fora el Fort d'Horlanda. Senyes: a veure es Castell i amagat pes Telègraf.»

— Antoni Pejuli (Cala Bona, Son Servera): «La Roca d'en Pere Sinever està per dins Horlanda.»

— Josep Domingo (Port d'Alcúdia): «La Marededéu [Felanitx] pel Coll des Pelats.»

46. Soberana, na

Fortet. Sembla que fa el nom d'una pesquera de la costa, na Soberana, utilitzada per localitzar el talassònim, que no hem sabut ubicar.

— Bartomeu Puig (Cala Rajada): «És un fortet llarg i estret. Sa Guieta per banda terra Can Verga i es Faralló per les casetes. Na Soberana pel Cap de l'Agulla. Es Faralló per sa Tudossa i a fer córrer sa Guieta per fora. Sa Caseta des Oguers per davant es Faralló.»

47. Tall de s'Herbacol

Zonificació del fons submarí. És el començament de la praderia de *Laminaria rodriguezii* Born., coneguda popularment com a herbacol.

¹⁵ Personatge popular de Cala Rajada. Una vegada pescà una cirvia de 38 kg, l'extraordinària captura fou celebrada per Pere Sancho, que li va dedicar una glosa, publicada a la revista *Cap Vermell*, núm. 102, pàg. 5, any 1989.

48. Veure Son Salvador, a

Fortet. En el parlar mariner, moltes pesqueres s'anomenen dient simplement: «a veure...», «a treure...», «a descobrir...». Aquests mots són usals en el sistema nominador de l'home de barca, i s'expliquen per la tendència a l'economia de la llengua. En el cas que ens ocupa, per localitzar el talassònim hem de «veure» l'ermita del Puig de Sant Salvador (Felanitx). La manera de pronunciar el nom d'aquest puig de Felanitx, *Son Salvador*, creiem que està molt arrelada arreu del territori insular. El filòleg Joan Veny diu que això s'explica per una confusió del primer mot amb la partícula *Son* (< *ço d'en*) que porten la major part de les possessions de Mallorca (VENY, 2003: 140).

— Miquel Pinet (Port de Manacor): «És un fortet.»

49. Vidrier, es

Fortet. Fa el nom de l'antiga possessió es Vidrier, del terme municipal de Capdepera, utilitzada per localitzar la pesquera.

— Miquel Pinet (Port de Manacor): «És un fortet. A veure les cases des Vidrier [possessió] per mitja muntanya i Can Verga pel Coll de Marina de na Bel·la. Palangre i llagosta, molta.»

7. LLISTA DE TOPÒNIMS

Exposarem a continuació tots els topònims de la costa i de l'interior de Mallorca utilitzats pels pescadors i recollits en el present treball. Estan ordenats alfabèticament; devora, entre parèntesis, es troben les coordenades que els situen sobre el *Mapa general de Mallorca* de Josep Mascaró Pasarius.

1. Agullonat, n' / Puig Agullonat / Puig de n'Agullonat (Capdepera, 13-12G)

Dialectalment 'aguonat'. Puig de 294 m d'alçada, de forma cònica molt aguda, ubicat suvora la partió del terme municipal d'Artà.

2. Beca, sa (Sant Llorenç, 30-8B)

Així anomenen els pescadors de Cala Rajada na Penyal, accident de 220 m d'alçada situat al terme municipal de Sant Llorenç des Cardassar. Els pescadors del Port d'Alcúdia també identifiquen el Puig de Ferrutx amb aquest nom.

3. Bel·la, na / Bel·les, ses (Capdepera, 14-6G)

Punt de la costa situat aproximadament devora l'Olla.

4. Bou, es (Escorca, 5-1G)

Es tracta del Puig de Massanella, de 1.340 m d'alçada. Hom distingeix es Cap des Bou, sa Coa des Bou i es Baix des Bou.

5. Cagarro, es (Capdepera, 14-6G)

Putxet de 94 m d'alçada situat entre l'Olla i el Far de Capdepera.

6. Caire de Ferrutx (Artà, 13N-?)

Espècie d'osca a la Punta de Ferrutx que no hem sabut identificar.

7. Cala Moltó (Capdepera, 14-5F)**8. Can Font / Casa d'en Font (Capdepera, 14-4I)**

Edificació situada a na Cabrona.

9. Can Patilla (Capdepera, 14-4H)

Propietat rústica del terme de Capdepera.

10. Can Rabassó (Capdepera, 22-11B)

És una punta situada aproximadament devora sa Font de sa Cala.

11. Can Roncero (Capdepera, 14-5D)

És un sector de la costa dins ses Fumades, a banda terra del Xap de l'Agulla, al Cap des Freu o de l'Agulla.

12. Can Simoneta / Na Simoneta (Capdepera, 22-9F)

Propietat rústica del terme de Capdepera, situada entre Cala Roja, s'Ullal, sa Gola i Can Cruia. És utilitzada com a senya per localitzar la pesquera anomenada la Roca de na Simoneta.

13. Can Verga / Can Marc (Capdepera, 14-6H)

Es tracta de l'edifici senyorial construït devers el 1910 a instàncies del financer Joan March Ordinas (1880-1962).

14. Cap de l'Agulla / Cap des Freu (Capdepera, 14-5D)

És l'Agulla per antonomàsia dels pescadors calarajaders.

15. Cap de Ferrutx (Artà, 13N-5F)**16. Cap des Pinar / Cap des Raix (Capdepera / Son Servera, 22-9H)**

El segon nom s'explica perquè en aquesta punta hi bufa molt el vent, que aixeca uns ruixats de pols d'aigua summament perillosos per a la navegació. Algú hi recorda el naufragi de l'embarcació *Río Piedra*.

17. Cap des Pinar (Alcúdia, 7-7B)

Seguint la línia de l'horitzó de la serra de la Península d'Alcúdia, els pescadors calarajaders identifiquen per aquest ordre: Talaia d'Alcúdia (444 m), Puig des Boc (345 m), es Primer Canó (Talaia Vella, 355 m), es Segon Canó (Penya Roja, 355 m), sa Penya (Penya des Migdia, 389 m), es Negat / es Clot i el Cap des Pinar.

Algú diu sa Cuculla / sa Mosquereta al Puig des Boc. Es Negat o Clot és un coll, sembla que el Coll des Jueus (321 m) i agafa el nom d'un punt del litoral anomenat es Clot.

18. Cap Vermell (Capdepera, 22-11E)

Punta de coloració rogenca. Al seu cim s'hi localitzen dues torres o talaies de l'antiga vigilància costanera. Els pescadors identifiquen aquestes torres amb el mateix sistema de senyes

o enfilacions de les pesqueres, així hom distingeix la torre de banda terra (Talaia Nova) i la torre de banda fora (Talaia Vella).

19. Carbó, es (Artà, 13-?)

Punt que no hem sabut localitzar, situat segons l'informador abans del Cingle de s'Ermita de Betlem.

20. Carregador, es (Capdepera, 22-11A)

Accident de la costa situat entre es Tamarells i el Caló d'en Beato.

21. Carrossa (Sant Llorenç des Cardassar, 21-7C)

Es tracta del Puig d'Alpare, de 437 m d'alçada.

22. Cases de sa Cova (Artà, 13-10E)

Es tracta de la possessió de sa Cova, del terme municipal d'Artà.

23. Caseta de Baix / Caseta des Verger (Artà, 13N-8H)

Edificació situada devora la Plaja de s'Arenalet d'Albarca, on estiuejaven els senyors de la possessió des Verger. Actualment està destinada a refugi del Parc de Llevant.

24. Caseta de Dalt (Artà, 13N-7H)

Vegeu: Caseta des Oguers al punt 28.

25. Caseta de s'Entrador (Capdepera, 14-5G)

Edificació situada en aquest punt de la costa.

26. Caseta de N'Aguait (Capdepera, 22-11A)

Edificació situada en aquest punt de la costa.

27. Caseta des Mosso / Barraca des Mosso (Artà, 13N-9H)

Edificació situada aproximadament devora es Prims d'Albarca.

28. Caseta des Oguers (Artà, 13N-7H)

Edificació de la possessió des Verger.

29. Castell de Capdepera / Cases des Puig (Capdepera, 14-3I)

30. Castellàs, es (Capdepera, 14-6H)

Es tracta de la Punta des Castellàs, situada entre la Punta de Cala Gat i el Far de Capdepera.

31. Cingle, es (Artà, 13-4E?)

Punt que no hem sabut localitzar prop de l'Ermita de Betlem.

32. Coa de sa Vaca, sa (Artà, 13N-?)

No localitzat. Sembla que el lloc i la motivació del nom l'hem d'anar a cercar al Cap de Ferrutx, a l'àmplia zona costanera on trobam sa Vaca, el Puig de sa Vaca, la Font de sa Vaca, el Regueró de sa Vaca... És una senya utilitzada per localitzar el Fortet des Puig Major.

33. Collons de Boc, es / Orelles de s'Ase, ses (Son Servera, 22-2G)

Són uns putxets (es Picot, 159 m, Puig de Son Sard, 157 m i Puig de Son Pentinat, 182 m) situats als voltants de Fetget, propietat rústica del terme de Son Servera. Un dels informants recordà que el patró Biel Ferrer deia 'ses Mames de na Corema', tot recordant una dona de Capdepera afavorida d'aquests òrgans glandulosos.

34. Coll d'Albarca (Artà, 13-8E)**35. Coll de ses Buines (Capdepera, 13-11H)**

Depressió entre el Puig de n'Apol·lònia (363 m) i el Puig de ses Fites (303 m).

36. Coll de sa Gujeta (Son Servera, 22-6D)

És el Coll des Vidriers, depressió ubicada a la Serra de Son Jordi, al terme municipal de Son Servera.

37. Coll de Marina (Capdepera, 14-4E)

Depressió de 145 m d'alçada situada entre el Puig de s'Àguila (245 m) i la Talaia de Son Jaumell (271 m).

38. Coll des Verger (Artà, 13-7E)**39. Collet des Faralló (Capdepera, 14-6I)**

Depressió situada entre s'Alt i es Baix, damunt el Faralló de Cala Gat.

40. Comellaret, es (Artà, 13N-?)

No localitzat. Segons informacions no gaire precises, està ubicat a la banda del Cap de Ferrutx.

41. Clot, es (Alcúdia, 7-6C?)

Així és anomenada la part baixa i extrema del Cap des Pinar.

42. Corral de ses Cabres (Capdepera, 14-3D)

Tancat de paret situat als voltants de sa Mesquida. És la divisòria dels termes municipals de Capdepera i Artà.

43. Cova de l'Agulla / Cova des Cap de l'Agulla (Capdepera, 14-5D)

No està cartografiada al mapa de Josep Mascaró Pasarius. S'utilitza per localitzar la pesquera anomenada na Simoneta.

44. Cova Negra (Capdepera, 22-9A)

Es tracta del Puig de sa Cova Negra, de 234 m d'alçada.

45. Cuculla, sa (Artà, Capdepera, Son Servera, 22-5D)

És el Puig dels tres Termes (175 m), punt on conflueixen els termes municipals d'Artà, Capdepera i Son Servera, al costat del Coll des Vidrier.

46. Entrador, s' (Capdepera, 14-5G)

Segons els informants és, entrant per la mar, el començament de la plaja de l'Agulla.

47. Església, l' (Artà, 22-2A)

Església de Sant Salvador d'Artà.

48. Esquerda, s' (Artà, 13-11F)

Puig de 291 m d'alçada situat al terme municipal d'Artà.

49. Far de Capdepera (Capdepera, 14-7H)

Hem normativitzat el castellanisme *faro* utilitzat pels pescadors.

50. Faralló de Cala Gat (Capdepera, 14-6I)

A damunt el faralló s'hi localitza s'Alt i es Baix, separats per un collet. Es Baix està banda terra.

51. Faralló des Matzoc / Faralló d'Albarca (Artà, 13N-10H)**52. Fetget (Artà, 22-2G)**

Propietat rústica situada al terme municipal d'Artà. Vegeu: Collons de Boc i Orelles de s'Ase, als punts 33 i 78 respectivament.

53. Fontasalada / Fontsalades, ses (Artà, 13-11B)**54. Formigueret, es / Formiguer, es (Artà, 21-10G)**

Vegeu: Puig de ses Fites, al punt 95.

55. Forn de calç de na Llòbrega (Capdepera, 14-5F)**56. Freu, es (Capdepera, 14-7C)**

És l'espai més estret entre les dues illes —entre el Cap des Freu a Mallorca i el Cap d'Artrutx a Menorca—, d'unes 20 milles de distància.

57. Gafes, ses (Pollença, 3-?)

Espècie d'escotadura situada a la línia de l'horitzó de la serra del Cap de Formentor.

58. Gujeta, sa (Artà, 22-6D)

Senya molt fina i força utilitzada, segons els informants. És una prominència que no hem sabut identificar, situada al Coll des Vidriers, terme municipal de Son Servera.

59. Homonet, s' / Homo, s' (Artà, 13N-?)

Puig o penyal de forma antropomorfa ubicat al Morro de Ferrutx. És una senya utilitzada per localitzar el Fort de l'Agulla.

60. Homonet, s' (Capdepera, 22-10D)

Puig o penyal de forma antropomorfa ubicat a la dreta del Puig Negre de s'Heretat (225 m), del qual forma part.

61. Lliteres, na (Capdepera, 14-5G)**62. Llòbrega, na (Capdepera, 14-5F)**

Dialectalment 'na Llòbriga'.

63. Mamella de Banda Migjorn de n'Agullonat (Capdepera, 13-12?)

No localitzat.

64. Marededéu, la (Felanitx, 36-11I)

Es tracta de l'Ermita de Sant Salvador de Felanitx.

65. Mata de Fora (Capdepera, 14-4H)

Mata llentisclera situada a la propietat rústica de Can Patilla.

66. Mata d'en Terra (Capdepera, 14-4H)

Mata llentisclera situada a la propietat rústica de Can Patilla.

67. Molí de Ca s'Hereu (Son Servera, 30-8A)**68. Molí de Banda Terra Son Corb (Son Servera, 22-4I)**

No localitzat.

69. Molins de na Cabrona / Molins d'en Font / Molins de Can Font (Capdepera, 14-4I)

Són dos molins situats al putxet anomenat na Cabrona, de 65 m d'alçada.

70. Montuïri (Algaida, 35-1A)

És el Puig de Randa, de 548 m d'alçada.

71. Mosquereta, sa / Cuculla, sa (Alcúdia, 7-5E)

Es tracta del Puig des Boc (345 m), ubicat a la serra del Cap des Pinar (Alcúdia).

72. Munt de Blat, es (Artà, 13-2?)

No localitzat. Possiblement devora Ferrutx.

73. Muntanya de Son Corb (Son Servera, 22-4I)

74. Muntanya des Vidrier (Capdepera, 22-6E)

Es tracta de la Serra de Son Jordi.

75. Nofre, na / Puig d'en Nofre (Capdepera, 14-3G)

Putxet de 101 m d'alçada.

76. Nofrets, es

No localitzats. Són uns putxets que els informants situen aproximadament devora el Puig de Randa. Tal vegada són el Puig de Bonany i el Puig de Sant Onofre.

77. Olla l' (Capdepera, 14-6G)

És una calanca, segons els informants. A la boca o entrada hi ha uns esculls i s'hi entra pels dos costats.

78. Orelles de s'Ase, ses (Son Servera, 22-2G)

Vegeu: es Collons de Boc al punt 33.

79. Panet, es (Capdepera, 22-6D?)

Roca o penya que té la forma d'un pa petit ubicat la Serra de Canyamel. Està molt prop de sa Guieta.

80. Panet de Fora, es (Capdepera, 22-10E)

És un penyal o una roca redonenca al Cap Vermell, ubicat banda fora la Talaia d'en Terra (Talaia Nova). Algú li diu sa Cuculla.

81. Pas d'en Turbà / Turbà, en (Capdepera, 14-5E)

Dins na Foguera. Era un punt d'aladrava situat al costat de na Llòbrega.

82. Pedra, sa (Artà, 13-?)

És una espècie de pedra o taca esblanqueïda, de forma redona, ubicada a la muntanya part damunt ses Fontsalades.

83. Pedres des Agustins

No localitzat.

84. Pedres des Puig Negre (Capdepera, 22-10D)

Són unes pedres ubicades al Puig Negre, accident de 225 m d'alçada.

85. Pelats, es (Capdepera, 14-5H)

Es tracta del Puig des Pelats, de 113 m d'alçada.

86. Pelut, en

No localitzat

87. Penya des Migdia (Alcúdia, 7-5D)

Antic rellotge solar, de 389 m d'alçada, situat devora la Penya Roja, al Cap des Pinar (Alcúdia).

88. Penyes, ses

No localitzat.

89. Platges, ses (Artà, 13-10B)

Són dues: s'Arenalet d'en Verger i ses Fontsalades.

90. Porrassar, en (Artà, 13-7D)

Es tracta del Puig des Porrassar, de 486 m d'alçada, ubicat al terme municipal d'Artà.

91. Primer Canó (Alcúdia, 7-5D)

Correspon a sa Talaia Vella d'Alcúdia, puig de 355 m d'alçada.

92. Puig de s'Àguila (Capdepera, 14-3F)

Puig de 245 m d'alçada aproximadament devora Son Jaumell.

93. Puig des Boc (Alcúdia 7-5E)

Puig de 345 m d'alçada ubicat devora sa Talaia d'Alcúdia.

94. Puig de sa Cova Negra (Capdepera, 22-9A)

Puig de 234 m d'alçada ubicat devora Son Bessó.

95. Puig de ses Fites / Puig de sa Fita (Artà, 21-10G)

Puig de 360 m d'alçada situat al costat del Coll d'Artà. És el punt o confluència dels termes municipals de Sant Llorenç des Cardassar, Son Servera i Artà.

96. Puig de sa Font (Son Servera, 30-7A)

Puig de 260 m d'alçada ubicat suvora el poble de Son Servera.

97. Puig Major (Escorca, 4-8F)

Puig de 1.445 m d'alçada.

98. Puig des Mig (Felanitx, 36-11?)

És una elevació del Puig de Sant Salvador que no hem sabut identificar. Al cim del puig hom distingeix el Puig des Moro, el Puig des Mig i la Marededéu (ermita).

99. Puig des Moro (Felanitx, 36-11?)

Elevació situada al Puig de Sant Salvador. Vegeu *supra*.

100. Puig Negre (Capdepera, 22-10D)

Es tracta del Puig Negre de s'Heretat, de 225 m d'alçada, ubicat al Cap Vermell.

101. Puig Revell (Capdepera, 22-9C)

Puig de 165 m d'alçada ubicat a la serra del Cap Vermell.

102. Puig d'en Ros / Puig des Còdol (Capdepera, 14-2G)

Elevació de 102 m, ubicada a Son Jaumell, aproximadament devora na Nofre.

103. Puig Seguer (Capdepera, 14-4I)

Puig de 173 m d'alçada situat devora el poble de Capdepera.

104. Puig Tomir (Pollença, 5-7C)

Puig de 1.100 m d'alçada ubicat al terme municipal de Pollença.

105. Punta de n'Amer (Sant Llorenç, 30-12E)

106. Punta de na Foguera / Foguera, na / Punta de ses Estirades (Capdepera, 14-5E)

És un punt d'almadrava. La tercera variant, lliurada pels vells patrons, és per mor del vent que bufa en aquest lloc. Antigament i amb la navegació a la vela, els mariners havien d'estirar al rem per poder passar aquesta punta. Hom distingeix es Peu de na Foguera.

107. Punta, sa / Punta de Cala Gat (Capdepera, 14-6I)

És la punta per antonomàsia dels pescadors calarajaders.

108. Putxol, es

No localitzat. Sembla que està ubicat aproximadament devora Fetget. Segons els informants, el veuen per darrere sa Font de sa Cala i està aproximadament devora es Collons de Boc. Primer surt es Putxol i llavors es Collons de Boc. Vegeu: Collons de Boc al punt 33.

109. Son Corb / Puig de Son Corb (Son Servera, 22-4I)

Puig ubicat al terme de Son Servera, de 182 m d'alçada.

110. Son Tarrassa (Capdepera, 14-1H)

Són les cases de Son Tarrassa Vell, situades a 78 m d'alçada.

111. Talaia d'Alcúdia (Alcúdia, 7-4E)

Antiga torre de defensa costanera ubicada a la península d'Alcúdia, situada a 444 m d'alçada.

112. Talaia de Ferrutx (Artà, 13N-5F)

Torre de vigilància costanera ubicada al Cap de Ferrutx, situada a 432 m d'alçada.

113. Talaia d'en Terra / Talaia de Banda Terra (Capdepera, 22-10E)

Antiga torre de vigilància costanera ubicada al Cap Vermell, situada a 210 m d'alçada. Cartografiada al mapa de Mascaró com a Talaia Nova.

114. Talaia des Cap Vermell / Talaia de Banda Fora (Capdepera, 22-10E)

Antiga torre de vigilància costanera ubicada a la serra del Cap Vermell, situada a 185 m d'alçada. Es tracta de la Talaia Vella.

115. Telègraf, es (Capdepera, 14-4E)

Situat a sa Talaia de Son Jaumell, de 271 m d'alçada. Col·loquialment, 'telegrafo'. Es tracta d'una antiga estació de senyals òptics, creada el 1848 pel capità general Ferran Cotoner Chacón, marquès de la Sénia. La xarxa de transmissions de la qual formava part aquesta torre començava a Palma (a Capitania) i seguia per la Torre d'en Pau, el Puig de Randa, la Muntanya de Calicant, la Talaia de Son Jaumell, el Cap d'Artrutx, el Cap de Bajolí, Alaior, Sant Lluís i Maó.

116. Torre Esbucada (Capdepera, 14-6H)

Antiga torre de vigilància costanera per devora el Far de Capdepera situada a 94 m d'alçada.

117. Torre des Matzoc (Artà, 13N-10H)

Antiga torre de vigilància costanera de la costa d'Artà situada a 58 m d'alçada.

118. Xap de l'Agulla (Capdepera, 14-5D)

Fesa al Cap de l'Agulla o Cap des Freu visible des de molta distància.

BIBLIOGRAFIA

Acsensi i Montañés, Miquel (1995): «Talassonímia de Sant Carles de la Ràpita.» *Materials de Toponímia*, II, pàg. 945-961.

Aguiló Adrover, Cosme (1981): «Topografia submarina i talassonímia en el Migjorn de Mallorca.» *Randa*, volum XII, pàg. 73-83.

Aguiló Adrover, Cosme (2011): *La toponímia de la costa d'Artà*. Edicions Documenta Balear. Ajuntament d'Artà.

Calafat, A. M.; Cañellas, N.; Serrano, P. (1995-1996): «Talassonímia de la mar de Valldemossa.» *Estudis Baleàrics*, volum 53, pàg. 110-123.

Canuto Bauçà, Francesc (1994): *Toponímia i talassonímia mallorquina als Columbrets*. Quaderns de Toponímia, Onomàstica i Cultura Popular, volum I. Universitat de les Illes Balears.

- Canuto Bauçà, Francesc (2002): «Talassonímia de la mar de Ciutadella (Menorca).» *Societat d'Onomàstica, Butlletí Interior*, núm. 104-105, pàg. 99-110 [XVIII Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica, Maó i Ciutadella (Menorca) (22-24 de setembre de 2002)].
- Duran Ordinyana, Miquel (2007): *Noms i descripcions dels peixos de la mar catalana. Tom I. Àgnats, Condrictis, Osteïctis (1a. part)*. Editorial Moll. Mallorca.
- Duran Ordinyana, Miquel (2010): *Noms i descripcions dels peixos de la mar catalana. Tom II. Osteïctis (2a. part)*. Editorial Moll. Mallorca.
- Giner Pereperes, Francesc (1986). «La toponímia litoral i marítima de Cullera». *Societat d'Onomàstica, Butlletí Interior*, XXIII, pàgina 144.
- Govern Balear (1994): *Carta batimètrica del mar Balear. Carta 4A. Mallorca E - Menorca SE*. Escala 1 : 100 000. Govern Balear.
- Llorca i Ibi, Francesc Xavier (1991): «Talassonímia dels mariners de Benidorm.» *Societat d'Onomàstica, Butlletí Interior*, volum XLIV, pàg. 453-456.
- Mascaró Pasarius, Josep (1958): *Mapa general de Mallorca*. Escala 1 : 31 250. Palma de Mallorca.
- Muntanyà i Martí, Maria Teresa (1990): «Significat i funció morfològica dels mots Fora i Terra.» *Societat d'Onomàstica, Butlletí Interior*, volum XLI, pàg. 37-40.
- Muntanyà i Martí, Maria Teresa (1995): «Toponímia sotaiguada.» *Materials de Toponímia*, volum II, pàg. 819-824.
- Mussons i Freixas, Anna Maria (1985): «Els fondals de Premià de Mar.» *Societat d'Onomàstica, Butlletí Interior*, volum XXI, pàg. 1-4.
- Oliver Billoch, Francisco (1944): *El patró de pesca de Mallorca*. Publicaciones del Instituto Social de la Marina (Servicio Cultural). Madrid.
- Riedl, Rupert (1986): *Fauna y Flora del mar Mediterráneo*. Ediciones Omega. Barcelona.
- Rosselló i Verger, Vicenç Maria (1982): «Toponímia litoral valenciana: Pesqueres, caladors i senyes.» *Societat d'Onomàstica, Butlletí Interior*, volum X, pàg. 1-9.

Sempere i Linares, Maria dels Angels (1992): «Talassonímia de Guardamar.» *Societat d'Onomàstica, Butlletí Interior*, volum XLVIII, pàg. 281-289.

Veny, Joan (1979): «De la bèl·lua al tauró: supervivents catalans del llatí *pistrix*.» *Randa* (Barcelona), 9 [*Homenatge a Francesc de B. Moll* / I], pàg. 51-62.

Veny, Joan (2001): *Llengua i entorn natural*. Edicions 62. Barcelona.

Veny, Joan (2003): *Escriptura i oralitat a Mallorca*. Editorial Moll. Mallorca.

Verdegall i Cerezo, V.; Verdegall i Cerezo, J. M.; Serrano Garcia, R. M. (1992): «Aproximació a la toponímia marina de la Plana Meridional: Senyes i talassònims.» *Societat d'Onomàstica, Butlletí Interior*, volum XLVIII, pàg. 291-313.

Vial, Gerard (1996): «Estudi del quadern de senyes d'un pescaire de Banyuls de la Marenda.» *Societat d'Onomàstica, Butlletí Interior*, volum LXVII, pàg. 139-152.

APÈNDIX

Transcriurem a continuació una plagueta de pesqueres d'un pescador de Cala Rajada. La vàrem aconseguir a través del patró Tomeu Puig, el qual ens digué que era una fotocòpia d'un quadern de pesqueres del patró Biel Ferrer, pescador calarajader ja traspasat, el qual va viure 104 anys. Era tota una institució al port. Sabia arreglar tota casta de xarxes i ormeigs i era un pescador molt fi. Conten que ell va inventar la llampuguera. La plagueta està escrita en castellà i sembla que en circulen fotocòpies entre els pescadors. L'hem transcrita tot intentant conservar l'esperit de les expressions específiques d'aquest ofici secular, actualment periclitat. Cal fer constar que el mot *cala* utilitzat per encapçalar el títol de cada una de les pesqueres fa referència a l'acció de calar les xarxes i no a l'accident geogràfic.

1. CALA DEL FORMIGUERET

A treure el Formigueret. Quan la caseta de dalt [Caseta des Oguers] de Fontsalada es decanta un poc des Faralló [des Matzoc] hi ha una roca dins el blanc. Dues o tres xarxes més amunt de la mateixa senya del Formiguer, n'hi ha una altra i més a tramuntana, quan treus la segona massa? del Formiguer, a tenir la Torre des Matzoc per una mata petita, n'hi ha una altra, però no es pot passar més fora perquè hi ha grenys.¹⁶

¹⁶ *Greny*, o també en plural *grenys*, és el nom popular de l'alga calcària *Lithophyllum racemus*. És una espècie de pedra vermella amb puntes que ocasiona problemes si s'enganxa a l'ormeig. Els pescadors defugen aquests indrets i els localitzen amb el mateix sistema de senyes o enfilacions utilitzat per a les pesqueres.

2. CALA TORRE ESBUCADA

A tenir la Talaia d'en Terra [Talaia Nova del Cap Vermell] per banda fora la Torre Esbucada, que et farà orellines¹⁷ i el Puig Agullonat per la Torre des Matzoc, ben enfilada, posar popa a la talaia fins que es Faralló [des Matzoc] t'agafarà sa Pedra,¹⁸ després posa popa as Faralló, fins que tenguis el Puig Negre pes Faralló.

3. CALA DE LES PUNTES

A tenir es Molins [de na Cabrona] de prim, per la banda de tramuntana des Pelats i a veure es Carregador. Popa als molins, fins a tenir el Faralló des Matzoc pel Caire¹⁹ de Ferrutx [Cap de Ferrutx] i després posar proa a Ferrutx.

4. CALA DES PUIG REVELL

A tenir el Puig Revell pes Far i es Bou, el més alt, ben enfilat per sa Talaia [d'Alcúdia]. Calant cap an es Bou.

5. CALA DE SES CASES DE SA COVA

A veure les Cases de sa Cova, que surten per Can Roncero i el Cap des Pinar [Capdepera] pel Cap Vermell. Popa al Cap Vermell calant amb dues duges²⁰ de 10 palangres per una banda i 10 per l'altra.

6. CALA DES BOU

A tenir es Bou per la Penya des Migdia [devora la Penya Roja, Alcúdia] i a veure na Nofre per na Foguera. Per aquí hi ha molts de serrans. Posant popa a na Foguera i veient un poc el més alt [des Bou], es poden calar fins a deu palangres.

7. CALA DE SES CASES DES PUIG

A veure les Cases des Puig [Castell de Capdepera] per na Foguera. Es pot arribar fins a tenir es Far pel Puig Negre, sempre veient i amagant les Cases des Puig.

8. CALA DES CORRAL DE SES CABRES

A veure el Corral de ses Cabres, de prim, fins a veure'l dues braces. A veure la Caseta de n'Aguait fins a tenir-la pel mig des Freu.

9. CALA DE SA TALAIA

Quan sa Talaia [Alcúdia] s'enterra pes Far per la banda de terra i el Collet des Faralló [de Cala Gat] per una taca que fa dins es Comellaret [al Cap de Ferrutx]. Per aquí és el punt millor.

¹⁷ Fer orellines, quan dues muntanyes o dos accidents geogràfics s'ajunten. Segons el DCVB, s. v. *Orellina*: Fer orellina: posar un animal les orelles dretes i acostades l'una a l'altra, en senyal d'alarma o d'irritació. «No t'acostis a sa mula, que fa oreïna».

¹⁸ Pedra ubicada a la muntanya part damunt ses Fontsalades. És una espècie de pedra o taca esblanqueïda, de forma redona.

¹⁹ Espècie d'osca a la Punta de Ferrutx que no hem sabut identificar.

²⁰ Segons el DCVB, s. v. *Duja*: Cadascuna de les voltes que fa una corda o vela enrotllada.

10. CALA DE LA MAREDEDÉU

A tenir la Marededéu un poc franca i a veure Ferrutx [el cap], de prim, per la banda de migjorn de na Bel·la. Fer bagades,²¹ amb la popa a la Marededéu, fins a veure el forn de calç de na Llòbrega.

11. CALA DES COLL DES VERGER

A tenir el Coll des Verger pes Faralló [des Matzoc] i s'Homonet des Puig Negre pel peu de na Foguera, hi ha una roca molt bona. Pots amollar cap an es Bou o cap a migjorn, però si amolles cap a migjorn, hi ha un redol de blanc. Tindràs es Bou pel Puig des Boc i veuràs els Molins d'en Font, a la banda de gregal és el blanc.

12. CALA DE NA LLITERES

A tenir la Caseta de Dalt de Fontsalada [Caseta des Oguers] per la punta de baix de la Torre des Matzoc i quan na Lliteres fa una ombra, a la banda de fora, enfilada per damunt del Cap de l'Agulla, hi ha una roca envoltada de blanc.

13. CALA DE LA COVA NEGRA

A veure la Cova Negra, de prim, per sa Pedra, que et caurà es Faralló [des Matzoc] per la banda de tramuntana. Cap a la Cova Negra, fins que et farà [el faralló] freu amb sa Pedra. Després tornes a posar sa Pedra pes Faralló.

14. CALA DES PUIG REVELL

A tenir el Puig Revell per sa Punta [de Cala Gat] i a veure sa Caseta prop de dues braces pes Faralló [de Cala Gat]. Calant cap al Far. Quan el Puig Revell ve entre la Torre Esbucada i el Far, es poden fer duges llargues fins que vengui sa Caseta per la banda de tramuntana des Faralló.

15. CALA DE LA MAREDEDÉU

A veure la Marededéu, de prim, i es Molins [Molins de na Cabrona] de prim, pel Puig Seguer.

16. CALA DES PANET

A tenir la Torre des Matzoc pel Puig Agullonat i es Panet pel Far. Popa a la torre. Pots amollar més de 15 xarxes.

17. SENSE TÍTOL

Quan tindràs la Caseta de Fontsalada de Dalt [Caseta des Oguers] ben enfilada pes Faralló [des Matzoc] i es Panet per la banda de migjorn del Far, es poden calar sis xarxes, calant cap as Faralló, que és un bon lloc.

²¹ 'Fer bagades / baguejar': calar les xarxes fent una petita corba, en lloc de fer-ho de forma rectilínia. Un vell pescador des Molinar (Palma) ens digué que per pescar els molls (gènere *Mullus*) calava les xarxes fent bagades, amb el cul de la bagada cap al sol.

18. SENSE TÍTOL

A veure la Casa d'en Font de na Cabrona i a tenir es Bou per sa Talaia [Alcúdia]. Popa a la Casa d'en Font. Per aquí hi ha molt de granissó.²²

²² *Granissó* és el nom popular d'una espècie d'alga calcària més petita que el greny.